

MASS-MEDIA ȘI ARTA DE A EVITA MANIPULAREA

Maria GUGULAN

A fi convingător înseamnă a deține puterea. La etapa actuală, cele mai utile instrumente pentru a expune punctul de vedere și a modela convigerile oamenilor, le dețin mijloacele de informare în masă. Acestea au misiunea atât de a informa, cât și de a ajuta publicul să pătrundă în esența unor fenomene. Însă, de multe ori, informația furnizată publicului este eronată sau modelată în favoarea cuiva, iar analizele și comentariile sunt sărace în dovezi și argumente. În aceste cazuri, apare manipularea. Aceasta este arta de a influența voit sau, mai rar, involuntar, „folosindu-se în doze variabile argumentarea tendențioasă, minciuna, informații trunchiate, aranjate, puse în scenă, inclusiv prin balon de încercare, zvon, diversiune, aflată în proximitatea (sau în slujba) propagandei, prin care se urmărește crearea la un individ, grup, clasă, a unor opinii eronate, fiind bazate pe informații incorecte, a unor atitudini, acțiuni contrare intereselor lor” [1].

De-a lungul istoriei, tehnica manipulării a fost intens utilizată de către conducătorii de popoare, fiind un mijloc de luptă și de constrângere a maselor. Pot fi menționați aici Napoleon Bonaparte (s-a folosit de manipulare ca să obțină puterea supremă în stat și apoi să fondeze un imperiu), Benito Mussolini (promotorul fascismului italian), Lenin și Troțki (care au pus în practică manipularea și propaganda bolșevică), Adolf Hitler (care a reușit să convingă poporul german să i se alăture, necondiționat, în lupta sa personală pentru „puritatea rasei” și supremația ei mondială), Iosif Vissarionovici Stalin, Nicolae Ceaușescu etc.

Conform Dicționarului enciclopedic român, *manipularea* presupune: „Influențarea opiniei publice printr-un ansamblu de mijloace (presă, radio, televiziune) prin care, fără a se apela la constrângeri, se impune acesteia anumite comportamente, cultivându-i-se impresia că acționează în concordanță cu propriile interese” [2, p.245]. Iar Victor Vișinescu consideră că manipularea este: „Acțiunea de a determina un actor social (persoană, colectivitate, grup) să gândească și să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune, care distorsionează intenționat adevărul” [5, p.187].

În aceeași ordine de idei, sociologul francez Philippe Breton susține că manipularea se manifestă atât instinctiv, cât și premeditat, și aceasta are trei caracteristici:

1. Manipularea denumeste o acțiune violentă și constrângătoare, ce îi privează pe indivizi de libertate. Această violență nu este fizică, ci psihologică sau cognitivă.

2. Manipularea se bazează pe o strategie elaborată al cărei scop este să înșele, să facă să se creadă în ceva ce nu există (se comunică o minciună – scoaterea din context a unei afirmații și plasarea acesteia în alt context).

3. Procedul manipulator se lovește de o rezistență sau, cel puțin, de neacceptarea imediată a mesajului. Nu se încearcă argumentarea, realizarea unui schimb de idei sau de opinii, ci impunerea lor, intrând oarecum prin efracție în mintea cuiva [3, p.27].

În sistemele totalitare, mijloacele de informare în masă erau controlate cu mare strictețe de către Putere. Știrile erau cenzurate, iar realitatea – falsificată (deși populația suferea de sărăcie și foamete, în presă se vorbea despre cât de frumoase și înfloritoare erau meleagurile URSS-ului). În democrațiile emergente, manipularea prin mass-media implică elaborarea unor strategii mai subtile, deoarece omul de rând are posibilitatea să se informeze din mai multe surse, are dreptul să aleagă în ce să creadă și o multitudine de resurse la dispoziție pentru a verifica corectitudinea informațiilor.

Actualmente, în presa din Republica Moldova, manipularea se strecoară atât în materialele de opinie, cât și în cele de informare. Pe de o parte, autorii articolelor își exprimă, sau chiar își impun punctul de vedere, fără a apela la metodele de convingere recomandate, bazate pe dovezi și argumente, sau utilizează exagerat argumente pro sau contra unei opinii, urmărind intenționat acceptarea sau respingerea acesteia.

De cealaltă parte, buletinele de știri abundă în reportaje al căror unghi de abordare este favorabil anumitor forțe politice, economice etc.; știrile sunt selectate, modelate sau paginate în cadrul edițiilor informative, astfel încât li se accentuează sau li se diminuează importanța (spre exemplu, o știre importantă fiind plasată la finalul jurnalului, poate rămâne neobservată);

imaginile (în cazul televiziunii) sunt și ele atent filmate sau montate, astfel încât să ascundă, să exagereze unele date ori să inducă anumite emoții în rândul populației, reușindu-se mai apoi controlul acțiunilor acesteia.

Jurnalistul de informare manipulează și atunci când acționează în interesul său personal. Începând cu însuși procesul de documentare, până la redactarea materialului și publicarea lui, există momente în care autorul face anumite judecăți de valoare, ia anumite decizii sau omite, în mod deliberat, anumite subiecte. Or, finalitatea profesiei de jurnalist de informare, după cum afirmă directorul Mediapart, Edwy Plenel, este „de a fi în serviciul dreptului de a ști al cetățenilor pentru ca aceștia să fie liberi și autonomi, aducându-le informații de interes public”, iar „responsabilitatea lor profesională și misiunea democratică a acestora nu este neapărat exprimarea opiniilor, dar în mod special, de a produce adevăruri” [4, p.84].

Un fenomen din ce în ce mai pronunțat și care, de asemenea, are ca rezultat manipularea opiniei publice, este mimetismul mediatic. Jurnaliștii se copiază între ei pentru a nu rămâne în urma colegilor lor, dau importanță și reflectă anumite evenimente (care, uneori, sunt ne semnificative) doar pentru că celelalte mijloace de informare în masă, în special cele principale, îi acordă o mare importanță. Iar, uneori, informația este pur și simplu deplasată dintr-o parte în altă, fără a fi verificată în ceea ce privește corectitudinea sau relevanța ei. Drept urmare, la un moment dat, publicul ajunge să citească același tip de informație, chiar dacă răsfoiește ziare diferite, ajunge să privească același tip de emisiune de divertisment, la diverse posturi TV etc. Astfel, dacă i se repetă unui individ același lucru de mai multe ori, în cele din urmă, acesta ajunge să creadă în ceea ce i s-a spus, iar acea informație capătă statut de certitudine.

Totuși, cea mai periculoasă formă de manipulare exercitată de către mijloacele de informare în masă moldovenești, la etapa actuală, este determinată de fragilitatea relației mass-media-mediul politic. Aceasta face posibilă atât manipularea jurnalistului (cărui i se cere să scrie într-un anumit mod, să atace sau să laude pe cineva), cât și a publicului (caz în care jurnalistul este un simplu instrument). Genul de jurnalism practicat în acest caz este numit de către publicistul Constantin Tănase, jurnalism guvernamental. „Există și o asemenea „varietate” de „jurnalism”, e practicat (sub acoperire) de o șleată de indivizi opoșiți în presa (de toate genurile!) care slăvesc Puterea și pe bra-vii ei conducători. Respectivul chifterițe ies seara la lumina ecranelor și-și laudă stăpânii, semnează (cu pseudonime) „editoriale” pe „portaluri de știri” plătite tot de aceștia. Acest tip de „jurnalism guvernamental” este extraordinar de nociv, fiindcă viciază morala publică, induce societății valori false și spală creierii cu mesaje otrăvite ” [6].

Așadar, manipularea este o rătăcire a jurnalistului pe un teritoriu străin menirii sale, iar consecințele pot fi dezastruoase atât pentru public, cât și

pentru cel care manipulează. Pe de o parte, mass-media riscă să piardă cel mai de preț dar primit din partea oamenilor de rând – încrederea. De cealaltă parte cei manipulați acționează necorespunzător situației, iau decizii greșite, devin vulnerabili și pot reacționa violent atunci când se simt privați de adevăr, ceea ce, evident, contribuie la „îmbolnăvirea” societății.

Referințe:

1. POPESCU, C. Dicționar explicativ de jurnalism, relații publice și publicitate. București: Tritonic, 2002.
2. *Dicționar enciclopedic român*. București: Ed. Enciclopedică, 1993, vol.IV.
3. BRETON, Ph. *Manipularea cuvântului*. Iași: Institutul European, 2006.
4. EDWY, P. *Le droit de savoir*. Don Quichote éditions, 2013.
5. VIȘINĂSCU, V. *Jurnalism contemporan*. București: Victor.
6. timpul.md, 16 iunie 2014.